

LŐRINCZ JULIANNA

PETŐFI-SZÖVEGEK ÉS IDEGEN NYELVŰ SZÖVEGVARIÁNSAIK EGYENÉRTÉKŰSÉGI VISZONYA Az irodalmi szövegek fordíthatóságáról

Az idegen nyelvű irodalmi szövegek fordíthatóságáról megoszlanak a vélemények a fordításról való gondolkodás szakirodalmában. Kappanyos András véleménye szerint (2015) a fordítás fogalmát újra kell értelmezni ahhoz, hogy az irodalmi diskurzusok fordíthatóságát értelmezni tudjuk.

A kommunikációelmélet kódmodelljei és a nyelvészeti fordításelmélet a fordítást egy nyelvről egy másik nyelvre való áttételként értelmezi. Az irodalmi szövegek fordítása azonban nem egyszerű információátvitel, hanem a forrásnyelvi kultúrában keletkezett szöveg sajátos jelentésstruktúrájának létrehozása egy másik kultúra szövegalkotó kánonjának megfelelően. „Az irodalmi fordítás két fázisra, két szintre oszlik: az első a szövegben kódolt kognitív információ átkódolása (a Jakobson szerinti voltaképpeni fordítás); a második pedig az ezen felüli, »fordíthatatlan« információ rész kezelése, amelyet a kulturális leképezés terminussal jellemezhetünk” (Kappanyos 2015: 117).

Roman Jakobson (1972) a költészetet lefordíthatatlannak tartja. Gömöri György (2004) a magyar költészet angolra fordításának lehetőségeiről szólva megerősíti Jakobson véleményét. Szerinte szinte reménytelen vállalkozás az eredeti magyar versekkel releváns angol szövegvariánsok létrehozása. Edwin Morgan kiváló József Attila-fordító szerint ugyan a magyar költészetben megszokott rímelés idegen az angol költészet prozódiai hagyományaitól, de nem lefordíthatatlan a költészet. Egy vele készült magyarországi interjúban így nyilatkozott: „A fordítás során úgy próbálok meg visszaadni [...], hogy angolul is elfogadhatóan működjön [...]. [A]z a meggyőződésem, hogy bizonyos értelemben a legtöbb költészet lefordítható” (vö. Dósa 2001).

Az ekvivalencia az irodalmi fordításban

Az ekvivalencia fogalom értelmezésében a nyelvészeti alapú fordítástudományban és az irodalmi fordításról való gondolkodásban lényeges eltérések vannak.

Az ekvivalencia fogalmának értelmezéséről számos tanulmány született. Ezek közül itt csak Andrew Chesterman bibliafordításokkal kapcsolatban tett megállapításait ismertetem röviden. A szerző megállapítja, hogy az ekvivalenciát sokan úgy értelmezik, hogy a fordítás az eredeti másolata, pedig láthatóan különbözik attól. Chesterman az ekvivalencia melletti és elleni leggyakoribb érveket a következőképpen foglalja össze:

1. A korai bibliafordítók szerint az ekvivalenciát úgy értelmezhetjük, mint teljes azonosságot. Eszerint lehetséges abszolút fordítás. Chesterman megjegyzi, hogy a modern szemiotika szerint a fordítás mindig lehetséges. Ez azonban attól függ, hogyan definiáljuk a fordítást.
2. Különböző típusú ekvivalenciák léteznek: a formát, a jelentést, a stílust, az elérni kívánt hatást stb. érintő egyenértékűségi vagy hasonlósági viszonyok.
3. A fordíthatatlanság alapvető problémája: elkülöníthető-e a jelentés a formától? Már a forrásnyelvi elemek célnyelvi „azonos” jelentéseinek létrehozása is lehetetlen a célnyelvi szövegben a különböző nyelvek szavaihoz kapcsolódó jelentéstartományok eltérései miatt.
4. Az ekvivalenciát inkább hasonlóságként kell értelmezni, mégpedig a forrásnyelvi szöveghez tartozó aktuális hasonlóságként, nem pedig teljes azonosságként.
5. Minden fordítási feladatnak megvannak a maga ekvivalencia-hierarchiái attól függően, hogy milyen prioritások vannak a konkrét lefordítandó szövegekben, ami elsősorban az elérendő céltól és a kontextustól függ.

Chesterman végkövetkeztetése: A forrásnyelvi és célnyelvi szövegek egyenértékűségi, illetve hasonlósági viszonyának megteremtésében a hasonlóságoknak és különbségeknek egyaránt nagy szerepük van. Az azonosságok és a különbségek figyelembe vétele a célnyelvi és a forrásnyelvi szövegek közti kapcsolatokra egyaránt vonatkozik (Chesterman 2005: 17–28).

Anton Popovič (1980) irodalmi kommunikációs rendszerében a műfordítást kommunikatív ekvivalenciaként értelmezi, és megengedi a forrásnyelvi szövegrészletek módosításait is annak érdekében, hogy a szöveg egészének üzenete átkerüljön a célnyelvi szövegbe. A különböző szinteken megvalósuló módosulások paradox módon nemcsak a teljes tartalmi és formahűség lehetetlenségének a jelei, hanem annak is, hogy bizonyos változtatások árán nemcsak el lehet kerülni a „hűtlenséget”, hanem az eredetivel kommunikatív egyenértékű szövegvariánsokat lehet létrehozni a műfordítási folyamat eredményeképpen.

Popovič szerint minden szöveg stílusában van egy vagy több olyan rész, amely dominál a többihez viszonyítva (invariáns), ezt meg kell őrizni a fordításban is. Ami ezen kívül esik, kisebb-nagyobb mértékben módosulhat. A műfordítónak azonban arra kell törekednie, hogy azokat a részeket, amelyeket az eredeti szöveghez képest módosított, a szöveg más részeiben kompenzálja. A fordító akkor „hű” az eredeti szöveghez, ha mint szövegegészhez hú hozzá. „Azok a funkcionális módosulások, amelyek két nyelvi rendszer eltéréseinek feltételei mellett is ekvivalens kifejezési formáit adják vissza az eredeti szövegnek, az eredeti szövegegész kommunikatív ekvivalensét hozzák létre” (Popovič 1980: 148).

A forrás- és célnyelvi szövegek egyenértékűségi viszonyát másképpen közelíti meg a kognitív szemléletű fordításról való gondolkodás relevanciaelméleti szakirodalmában, mint a hagyományos nyelvészeti fordítástudomány. A relevanciaelméletet a fordításra Gutt adaptálta (vö. Gutt 2000). A relevanciaelmélet szerint

az ekvivalencia nem létező fogalom. „A relevancia [...] kontextusfüggő, központi gondolata pedig, hogy az emberi kommunikáció optimális relevanciára törekszik: arra, hogy a hallgató értelmezési kísérlete megfelelő kontextuális hatást érjen el minimális ráfordítás mellett” (Gutt 2000: 31–32, hivatkozik rá Heltai 2009: 14).

A relevanciaelmélet értelmében a fordítás olyan verbális kommunikáció, amelyben meghatározó a kognitív környezet. Kognitív környezetben a világról alkotott tudást, a szövegben lévő explicit és implicit feltételezéseket, a kontextus mentális reprezentációját értjük (vö. Heltai 2009: 14, Lanstyák 2017: 13), amely nélkül a fordító nem képes a befogadó számára a legkisebb mentális erőfeszítéssel elfogadható, azaz releváns fordítást készíteni.

A forrásnyelvi kultúrához kötődő szöveg értelmezéséhez nélkülözhetetlen a verbális stimulusokon túl a nem verbális stimulusok ismerete, a befogadó világismerete, forrásnyelvi kulturális háttérismeretei is. Lényegében erre utal Kappanyos András is, amikor a kulturális fordítástudomány szempontrendszerét figyelembe véve a következőket írja: „[...] egy valódi, komplex, belső motívumrendszerrel és külső utalásrendszerrel rendelkező irodalmi műalkotás [...] nagyságrendekkel összetettebb megértési és fordítási problémákat vet fel. A kulturális fordítástudomány szempontrendszerének bevezetése azonban nemcsak azért elodázhatatlan, mert eszközöket nyújt e problémák kezeléséhez, hanem különösképpen azért, mert a nyelvészeti fordítástudománnyal szemben képes túllépni a sikeres és sikertelen szemiózis, a megvalósult és megghiúsult információátadás kategóriáin” (Kappanyos 2015: 122).

A korai Petőfi-recepcióról

Petőfinek már életében, szinte verseinek keletkezésével egy időben jelentek meg fordításai. Kezdetben elsősorban német fordítások, majd a német fordítások közvetítésével angol, francia és orosz fordításkötetek is napvilágot láttak.

Az első német Petőfi-fordításkötet, Dux Adolf német nyelvű fordításgyűjteménye 1846 szeptemberében jelent meg Bécsben. A fordítónak a legfontosabb szerepe abban volt, hogy Petőfi nevét, költészetét bekapcsolja a világirodalomba, de „[...] ezen első kísérletei is hűség és értelem tekintetében becsesek, és nem is voltak hatás nélkül” (vö. Szinnyei, internetes forrás).

„Petőfi német nyelvű, más nyelvterületekre is innen átvezető »felfedezése« [...] eredetileg a németajkú-kétnyelvű pesti, pozsonyi stb., majd a forradalom napjaiban a költő felfedezésébe bekapcsolódó Lajtán túli (bécsi, brünni, prágai) patrióta és demokrata értelmiség teljesítménye” (Komáromi 1999, internetes forrás).

Varannai Aurél (1961) munkájából ismert, hogy az első angol nyelvű Petőfi-fordítás 1847-ben megjelent John Bowring fordításában. A vers címe: Árvalányhaj a süvegem bokkrétája (angol címe: *I bound my nosegay*).

Vikár Béla (1911) feljegyzi, hogy John Bowring 1866-ban megjelenteti *Translations from Alexander Petőfi, the magyar poet* című gyűjteményes

fordításkötetét, amelyben 74 kisebb költemény mellett a János vitézt is megtalálhatjuk. A versfordításokról ugyan nem ad a szerző szakszerű elemző kritikát, a megjegyzése azonban utal a fordításoknak az eredeti szövegekkel való megfeleléseinek jellegére. „Az a számtalan kedves kép, amely szinte özönlik Petőfi költeményeiből, úgy, hogy alig bírjuk követni lelke szárnyalását, a fordításban egykét hasonlatra sekélyesedik, elszélesül, s képzeletünk, mint a csónak a fövényen, megfeneklik a *magyarázgató leírás* nagyon is prózai talaján” (Vikár 1911: 170).

Czigány Magdától, a londoni Központi Könyvtár munkatársától kapott információim alapján 1866–1972 között Petőfinek 12 angol nyelvű gyűjteménye jelent meg Londonban, New Yorkban és Budapesten is.

Petőfi szlovák recepciójáról

A szlovák irodalomban a német és a szerb fordításokhoz képest később jelennek meg Petőfi-versfordítások. Fried szerint ennek az lehet az oka, hogy a szlovák olvasó értelmiségi tudott magyarul, és ha eredetiben olvasta Petőfit, már nem biztos, hogy igénye volt szlovák nyelvű fordításra. A 19. században a nagyobb számú Petőfi-fordítások hiányához az is hozzájárult, hogy laikus, nem megfelelő művészi színvonalú fordítók ültették át szlovákra a verseket. „[A]z amúgy is vitatott Petőfi-vers a megszokott irodalmi színvonalhoz képest kevésbé érdekesen jelent meg, így inkább egy fantáziátlan imitálás, mint akár a »szép hűtlenség« vagy a teremtő újraalkotás jegyében gyűltek kötetekké a szlovák Petőfi-versek” (Fried 1999).

A 19. század végén Petőfi ellentmondásos megítélése ellenére – ugyanis felrötták neki, hogy elmagyarosodott, és ezeknek a verseknek szlovákul kellett volna megszületniük – viszonylag sok fordítás jelent meg. Itt kell megjegyeznünk, hogy az édesapja már korábban asszimilálódott, az édesanyja beszélt ugyan magyarul, de akcentussal beszélte a nyelvet. De abban a társadalmi közegben is, amelyben Petőfi gyermekkorában sok időt töltött, olyan szlovák anyanyelvűek éltek együtt a magyarokkal, akik a Felvidék mostoha körülményei közül költöztek át Magyarországra (vö. Csanda 1965, Fried 1999, Kerényi 2008).

A 19. század végétől kezdve már különböző szlovák irodalmi lapok, folyóiratok közölték verseinek szlovák fordításait. 1903–1905 között a Slovenské pohľady című irodalmi és tudományos folyóirat 42 Petőfi-verset közölt Pavol Országh-Hviezdoslav fordításában (Chmel 1973, idézi Némety 2018: 56). „A 19. század végén három, a 20. század elején pedig egy kötetnyi válogatást jelentettek meg Petőfi verseiből négy különböző fordító tollából...” (Némety 2018: 57). Ezek a fordítások azonban művészi színvonalukat tekintve erősen eltérnek egymástól.

Petőfi költészetének 20. századi recepciója elsősorban Ján Smrek, Emil Boleslav Lukáč és Pavol Országh-Hviezdoslav magyar származású költő, műfordítók nevéhez fűződik. 1948 után Ján Smrek Petőfi Sándor több versét fordította szlovákra. Ezek közül A magyar nemes című versét hasonlítom most össze a szlovák változattal.

Petőfi Sándor: A magyar nemes	Ján Smrek: Maďarský zeman	Nyersfordítás:
Őseimnek véres kardja Fogason függ, rozsdá marja, Rozsdá marja, nem ragyog. Én magyar nemes vagyok!	Krvavý meč predkov mojich z klinca visí, na pokoji, hrdzou žraný nocou-dňom. Ja maďarský zeman som!	'Őseimnek véres kardja szegen lóg, békésen, rozsdától marva éjjel-nappal. Én magyar nemes vagyok!
Munkátlanság csak az élet. Van életem, mert henyélek. A paraszté a dolog. Én magyar nemes vagyok!	Nepracujem, to hned' poviem. Ja si žijem, keď si hoviem. Práca patrí sedliakom. Ja maďarský zeman som!	Nem dolgozom, ezt kijelentem. Élek, amikor henyélek. A munka a paraszté. Én magyar nemes vagyok!
Jól készítsd, paraszt, az utat, Mert hisz a te lovad vontat. Csak nem járhatok gyalog. Én magyar nemes vagyok!	Dobre priprav, sedliak, cesty, veď ma po nich povezieš ty, a tvoj potiahne ma kôň. Ja maďarský zeman som!	Jól készítsd, paraszt, az utat, hisz te azon szállítasz, és a te lovad vontat engem. Én magyar nemes vagyok!
Tán a tudománynak éljek? A tudósok mind szegények. Nem irok, nem olvasok. Én magyar nemes vagyok!	Mal by som žiť azda vede? Učenci vždy žijú v biede. Čítať-písať, čo je v tom. Ja maďarský zeman som!	A tudománynak kellene élnem? A tudósok mind nyomorognak. Olvasni-írni, mi van (jó) ebben? Én magyar nemes vagyok!
Van, igaz, egy tudományom, Ebben párom ritkán látom: Enni, inni jól tudok. Én magyar nemes vagyok!	Pravda, jednu vedu starú držím a v tej nemám páru: jesť a piť viem s virtušom. Ja maďarský zeman som!	Igaz, van egy régi tudományom ebben nincsen párom: enni, inni tökéletesen tudok. Én magyar nemes vagyok!
Milyen jó, hogy nem adózok. Gazdaságom van, de nem sok, S van adósságom, de sok. Én magyar nemes vagyok!	Dobre, že neplatím daní. Aj tak dlžob na imaní viacej mám, než hoden som. Ja maďarský zeman som!	Jó, hogy nem fizetek adót. egyébként adósságom több van, mint amire méltó vagyok. Én magyar nemes vagyok!
Mit törődöm a hazával? A hazának száz bajával? Majd elmúlnak a bajok. Én magyar nemes vagyok!	A že má vlast' na stá strastí? Čo je mňa do strastí vlasti? Pominú sa napokon. Ja maďarský zeman som!	És hogy száz bánata a hazának? Mit törődöm a haza bánatával? Elmúlik majd végül. Én magyar nemes vagyok!
Ősi joggal, ősi házban Éltemet ha elpipáztam: Mennybe visznek angyalok. Én magyar nemes vagyok!	S právom starým, v sídle starom ak prebafkám lárom-fárom život, prídem k anjelom. Ja maďarský zeman som!	Ősi joggal, ősi házban, ha hasztalanul elpöfékelem az életet, az angyalokhoz megyek. Én magyar nemes vagyok!

A két szövegvariáns egybevetésekor a prozódiai elemek (ritmus, rím, sorhosszúság) a szójelentések és a stílusalakzatok elemzésére koncentrálok, majdnem minden versszakot elemezve a hasonlóságok és különbségek bemutatására.

Petőfi Sándor A magyar nemes című verse a Pesti Divatlapban jelent meg 1845-ben. Versének címszereplőjéhez sok modellt találhatott a korabeli Magyarországon. Az eredeti szöveg 8 versszakból áll, rímelése magyaros, ritmusa kétütemű, felező nyolcas és hetes.

Ján Smrek *Maďarský zeman* című szövegvariánsa a prozódiai sajátosságokat tekintve adekvát a forrásnyelvi változattal. A rímeket mindkét szövegben asszonáncok adják. Nézzünk néhány példát a szlovák rímpárookra: „*mojich – pokoji*” „*starú – páru*”, *strastí – vlasti*”, „*starom – fárom*”. A versszakzáró ismétléses alakzatok is mindkét szövegvariánsban azonosak. *Ěn magyar nemes vagyok! – Ja maďarský zeman som!*

A szlovák változat első versszakában az eredeti *fogason függ* határozós szerkezetet a *z klinca* 'szegről' elöljárós főnév helyettesíti. A forrásnyelvi variáns második és harmadik sorában az anadiplozis ismétléses alakzata jelenik meg: ... *rozsa marja, / Rozsa marja,....* Ez az ismétléses alakzat azonban kimaradt a szlovák szövegvariánsból.

A forrásnyelvi harmadik versszak célnyelvi variánsában az információtartalom megmarad, a nyelvi kifejezés azonban módosul. A forrásnyelvi *Csak nem járhatok gyalog* megfelelőjeként a szlovák változatban körülírással adjekciós alakzat jelenik meg. Ugyancsak adjekciós alakzat, betoldás a szlovák változatban a *ma* 'engem' személyes névmás ismétlése.

A szlovák variáns negyedik versszakának első sora jelentését tekintve teljesen adekvát az eredeti szövegrésszel: *Tán a tudománynak éljek? – Mal by som žit azda vede?* 'Talán a tudománynak kellene élnem?' A magyar változat harmadik sorában a kijelentő mondat tagadó enumerációja a szlovák változatban kérdő mondat formájában jelenik meg: *Nem irok, nem olvasok. Čítat-písat, čo je v tom?* 'Olvasni-írni, mi van abban?' hetyke, gúnyos stílusértékkel.

Az ötödik versszakban az *igaz* melléknév a szlovák variánsban szórendi cserével mondatkezdő helyzetben szerepel. Az eredeti *jól* határozó helyett a szlovák szövegben a *s virtušom* 'tökéletesen' szerepel, ami szinonima, immutációs alakzat.

A hatodik versszak első mondatának jelentése mindkét szövegvariánsban azonos: *Milyen jó, hogy nem adózok. – Dobre, že neplatím daní.* 'Jó, hogy nem fizetek adót.' A forrásnyelvi ellentétes alakzatot alkotó második és harmadik sor a szlovák variánsban nem adekvátan jelenik meg, így megváltozik az eredeti jelentése a *viacej mám, než hoden som* 'Több van, mint amire méltó vagyok' mondat betoldásával.

Külön figyelmet érdemel a hetedik versszak kezdő sora, amelynek szlovák megfelelőjében a *vlast* 'bánata' szó betoldás, amely ismétléses adjekciós alakzatként van jelen a második sorban is, a magyar *baj* szó szinonimájaként:

A že má vlast na stá strastí? És hogy száz bánata (van) a hazának?

Čo je mňa do strastí vlasti? Mit törődöm a haza bánatával?

A záró versszak első sorában az *ősi* melléknév anaforaszerű változatlan ismétlésként jelenik meg. A fordításban is így szerepel, de Smrek az *ősi* választékos stílusértékű melléknév szinonimájaként a *starým, v starom* 'rég, öreg' köznyelvi kifejezést használja. A forrásnyelvi *visznek angyalok* szókapcsolatot a szlovák fordítás jelentésmódosítással, az eredetivel szinonim határozós szerkezettel adja vissza: a *prídem k anjelom* 'megyek az angyalokhoz'. Az egész versen végigvonuló ironia szövegkohezív alakzata is jól érvényesül a szlovák szövegváltozatban is.

Összegzés, a fordítás értékelése

Petőfi verseinek fordíthatóságát nem egyértelműen ítéli meg a szakirodalom. Gömöri György szerint nem nagyon érdemes kísérletezni klasszikus költőink angol nyelvű fordításával, így többek között Petőfi-fordításokkal sem, hiszen a konnotáció könnyen elsikkad a célnyelvi szövegben (Gömöri 1990).

Martinkó András jól fordíthatónak tartja Petőfit: „[...] e költői nyelv korszerű és nemzeti asszociációit, felhangjait *nem* lehet ugyan egy más nyelvre átmenteni, de általában *helyettesíteni* lehet. Nem az egyes szavak, az alak- és mondattan, nem is az idiomatizmusok egyetemesek, hanem a hasonlatokban, képrendszerben, mondat- és beszédformálásban van egy egyetemes korrespondencia: mindenekelőtt a beszéd-logika, a beszéd-pszichológia s a metaforikus asszociációk természeti és egyetemes emberi vonatkozásaiban” (Martinkó 1973: 269).

Az elemzett szlovák fordítás a kisebb-nagyobb jelentésbeli módosulások ellenére az eredeti szöveg adekvát megfelelője. A szlovák szövegvariáns a prozódia, a versstruktúra, a szöveg szemantika síkján, az alakzatok szintjén is adekvát. Az eredeti szöveg hatását is érzékeltető, a szlovák versbeszéd-hagyományba is illeszkedő szövegváltozatokat alkotott a fordító. Jelen dolgozatom azonban csak egy kísérlet a Petőfi-szövegek szlovák fordításainak elemzésére. Petőfi idegen nyelvű, így a szlovák fordításairól is akkor nyerhetünk valós képet, ha nagyon sok szöveg összehasonlító elemzését elvégezzük (vö. Lőrincz 2006, 2007, 2018).

Irodalom

- Chesterman, Andrew 2005. Problems with Strategies. In: Ágota Fóris – Krisztina Károly (eds.): *New Trends in Translation Studies. In honour of Kinga Klauďy*. Akadémiai Kiadó.
- Rudolf Chmel (red.) 1973. *Literárne vzt'ahy slovensko-maďarské. Dokumenty z 19. a zo začiatku 20. storočia*. Martin.
- Csanda Sándor 1965. Petőfi és a szlovákok. *Irodalomtörténeti Közlemények* 69/1: 11–33.
- Dósa Attila 2001. Beszélgetés Edwin Morgannal. *Nagyvilág* 64/10: 1604–1616.
- Fried István 1999. A szlovák Petőfi-kép. (Javaslatok egy újragondoláshoz). *Kisebbségkutatás*. 8/3: <https://epa.oszk.hu/00400/00462/00003/3.htm> (2020. 03. 08.)
- Gömöri György 1990. A magyar vers fordításának lehetőségei más nyelvekre. In: *Nyugatról nézve*. Szépirodalmi Kiadó. Budapest. 246–255.
- Gömöri György 2004. Kinek írunk, illetve fordítunk? *Jelenkor*. Irodalmi és művészeti folyóirat. 47/11: <http://www.jelenkor.net/archivum/cikk/404/kinek-irunk-illetve-forditunk> (2020. 03. 26.)
- Gutt, Ernst-August 2000. *Translation and Relevance. Cognition and Context*. St. Jerome Publishing. Manchester & Boston.

- Heltai Pál 2009. Fordítás, relevancia, feldolgozás. *Modern Nyelvoktatás*. 15/1–2: 13–28.
- Jakobson, Roman 1972. *Hang – Jel – Vers*. Gondolat Könyvkiadó. Budapest.
- Kappanyos András 2015. *A műfordítás kulturális pozíciójáról*. 117–122. http://real.mtak.hu/30972/1/11_Kappanyos_u.pdf (2020. 03. 21.)
- Komáromi Sándor 1999. A forradalomtól a díszalbumig: Petőfi németül (1845–1910). *Kisebbségkutatás* 8/3: <https://epa.oszk.hu/00400/00462/00003/3.htm><https://epa.oszk.hu/00400/00462/00003/5.htm> (2020. 03. 08.)
- Lanstyák István 2017. *Relevanciaelmélet és fordítás*. In: Nova Posoniensa VII. Szenczi Molnár Albert Egyesület. Pozsony. 7–31.
- Lőrincz Julianna 2006. *Petőfi-versek és műfordításaik alakzatainak kontrasztív vizsgálata*. Az alakzatok világa 19. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.
- Lőrincz Julianna 2007. *Kultúrák párbeszéde*. Pandora Könyvek 10. EKF Líceum Kiadó. Eger.
- Lőrincz Julianna 2018. *Kontrasztív nyelvészet, kontrasztív stilisztika*. Monographiae Comaromiensis 22. Selye János Egyetem. Komárom.
- Martinkó András 1973. A világirodalom Petőfije. *Nagyvilág* 2: 261–271.
- Némety Alexandra 2018. *Kultúrák találkozási pontja: a magyar költészet a műfordítások tükrében*. PhD-értekezés. Kézirat. Selye János Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Doktori Iskola. Komárom.
- Popovič, Anton 1980. *A műfordítás elmélete*. Madách. Pozsony.
- Szinnyei József 1891–1914.: *Magyar írók élete és munkái*. Hungarológiai Alapkönyvtár. <https://mek.oszk.hu/03600/03630/html/> (2020. 03. 11.)
- Vikár Béla (et al.) 1911. *Petőfi a világirodalomban*. Kunossy, Szilágyi és Társa Könyvkiadó-vállalat. Budapest. 172–197.